

Portræt af en sabotagegruppe

BOPA-undersøgelsen 1992

Af Morten Thing

I stort set alle fremstillinger af modstandsbevægelsens historie fremhæves industrisabotagen som et vigtigt led. Industrisabotagen rettede sig mod de virksomheder, som arbejdede for den tyske krigsmaskine. Ved at sabotere disse virksomheder rettede man altså søgelyset mod de danske kapitalister, som man mente optrådte udansk ved at samarbejde med besættelsesmagten. De blev gennem sabotagen ramt på indtjeningen, og samtidig blev deres kollaboration udstillet. Men sabotagen rettede sig også mod værnemagten i den udstrækning de produkter, der blev fremstillet af de danske værnemagere, var af militær betydning.

Den økonomiske betydning af sabotagen er svær at afgrænse og bestemme detaljeret. Men på baggrund af forsikringsselskabernes erstatninger kan det i en vis udstrækning lade sig gøre. Jesper Vang Hansen, Esben Kjeldbæk og Bjarne Maurer har i *Industrisabotagen under besættelsen i tal og kommentarer*¹ gennemgået politiets og krigsforsikringernes materiale i et forsøg på at nærme sig nogle kvantitative forestillinger om sabotagens omfang og omkostninger.

Af denne undersøgelse fremgår det, at 1/3 af alle sabotager foregik i København. Men denne tredjedel tegnede sig for 70% af alle skader. I København registrerer undersøgelsen 843 sabotager med en samlet skade på 80.532.000 kr. Heraf tegner BOPA sig for de 275 sabotager med en samlet skade på 48.661.200 kr. eller 32,6% af sabotagerne og 60,4% af skaderne.

BOPA fremstilles i litteraturen entydigt som modstandsbevægelsens mest slagkraftige organisation. Den beskrives som en kommunistisk organisation, præget af en høj grad af sikkerhed, relativt lavt antal faldne², meget høj professionalisme og meget højt antal aktioner.

Litteraturen om BOPA består mest af erindringsprægede fremstillinger o. lign. Den første fremstilling af gruppens historie er Børge Brandt og Kaj Christiansens *Sabotage* fra 1945. Det er i mange henseender stadigvæk den mest omfattende. Gylling Mortensens *Danske Partisaner* fra

1955 er en samling skildringer af BOPA-folk, forfatteren har kendt. Leif Larsens *Borgerlige Partisaner* fra 1982 fokuserer især på gruppens første år under Eigil Larsens ledelse. Blandt erindringsbøgerne er der ikke mindst Hugo Horwitz og Knud Rasmussens bog *En sabotørs erindringer* fra 1967, Martin Evald Jensens *Soldater i maksimaltøj* fra 1976 og *Var det dét værd?* fra 1979, Karl Christensens *Som vi var*, Kbh. 1989 og Jørgen Jespersens *Afdeling K.K.* fra 1994. Per Mortensens romaner *Sabotørerne* fra 1978 og *Sprængstof* fra 1993 bygger tydeligvis også på hans erindringer og erfaringer som BOPA-sabotør.

Nogen videnskabelig fremstilling af BOPAs historie findes endnu ikke. Det var som indledning hertil, at jeg gennemførte BOPA-undersøgelsen. Undersøgelsen blev til i et samarbejde mellem Center for Arbejderkulturstudier, Københavns Universitet, Frihedsmuseet og BOPA. Jeg og museumsinspektør Esben Kjeldbæk, som arbejder på en fremstilling af BOPAs historie, udarbejdede med hjælp fra BOPA-folk et spørgeskema, som i foråret 1991 blev godkendt af BOPAs gamle ledelse. Skemaet udsendtes til de 139 personer, som fandtes i BOPAs kartotek, i juni 1991.

Der er ikke lavet sådanne undersøgelser før. Bortset fra Ib Damgaard Petersens *Modeliten*³ fra 1978, som behandler de indsamlede data fra den store oversigt over de faldne i modstandskampen,⁴ er det småt med sociologisk viden om modstandskampen.

Undersøgelsen, hvis resultater skal gennemgås i det følgende, omfatter 60 besvarelser eller 43% af de mulige.

Den virkelige svarprocent ligger imidlertid en del højere. Dels var nogle af de 139 personer afgået ved døden, dels indeholder kartoteket også personer, som ingen aktioner har lavet. De af de sidstnævnte, som alligevel har besvaret skemaets spørgsmål, indgår dog i undersøgelsen.

Svarene afhænger i en vis udstrækning af de stillede spørgsmåls udformning, og helt har vi ikke kunnet undgå at stille spørgsmål, som kunne misforstås. Spørgsmålene rækker fra rene sociologiske oplysninger til holdninger. Denne spændvidde bør tages i betragtning ved bedømmelse af resultaterne. Det spiller naturligvis også en rolle, at spørgsmålene stilles 45-50 år efter hændelserne. Og vi har ingen kendskab til, om de opnåede resultater dækker, hvad man kunne kalde *BOPAs medlemmer i almindelighed*. De der faldt under krigen og de som døde i perioden 1945-91 er ikke undersøgt og kan ikke undersøges efter de samme linjer som her. Og det er svært at sige noget om generelle forskelle mellem gruppen af døde og gruppen af overlevende.

Resultaterne er opnået ved en simpel optælling. Nogen elektronisk be-

arbejdning, hvor man kunne gå på tværs i materialet er ikke foretaget. Alle procenter angives uden decimaler. Det betyder, at første decimal er rundet op eller ned til første hele tal. Ved sammentællinger giver dette problemer. Hvis en sammentælling ender på 99% eller 101% skyldes det afrundingen.

Alle procenter er procenter af samtlige mulige. 100% er derfor altid lig med 60. Større end skrives: <. Udtrykket *BOPAs medlemmer* betyder: de som har besvaret spørgeskemaet.

1. Medlemmernes baggrund

Langt den overvejende del af BOPAs medlemmer er født i årene 1920-1924 og var altså mellem 19 og 21 år i 1943 f.eks. Fordelt på fødselsår:

før 1918: 8%	1918: 7%
1919: 3%	1920: 13%
1921: 8%	1922: 13%
1923: 15%	1924: 17%
1925: 10%	1926: 3%
1927: 2%	

Den overvejende del (68%) er født i hovedstaden, mens Sjælland og Jylland tegner sig for 13% hver, Fyn og udlandet for 3% hver. Der er ikke nogen væsentlig forskel mellem fødested og barndomssted. Vi har bedt hver enkelt om at opgive om farens og morens arbejde. Der er mange problemer i at opdele stillingskategorier i sociale grupper. Vi har arbejdet med 5 kategorier: faglært, ufaglært, offentlig ansat, selvstændig og højstatus. For kvinderne tillige med kategorien hjemmegående. Det er ikke noget fintmasket net, men det viser sig brugbart på dette materiale:

	Fars arbejde:	Mors arbejde:
Faglært:	25%	
Ufaglært:	25%	20%
Offentlig ansat:	7%	
Selvstændig:	10%	
Højstatus	17%	3%
Hjemmegående		75%
Uden svar	5%	2%

Socialt set er halvdelen af fædrene arbejdere, mens den anden halvdel kom fra andre klasser. Langt den overvejende del af mødrene var hjemmegående. I gruppen af ufaglærte mødre finder vi ofte også de enlige mødre.

Ser vi på familjens størrelse, er det især de relativt mange børnerige familjer, der springer i øjnene. Vi har spurgt om antallet af søskende, der skal altså lægges 1 til for at få antallet af børn i flokken:

0: 5%	1: 32%
2: 17%	3: 23%
4: 13%	5: 5%
<5: 3%	uden svar: 2%

2. Skole, fritid, uddannelse

Den største del (65%) har gået i skole i hovedstaden, mens 18% gik i skole på Sjælland, 10% i Jylland, 3% på Fyn og 2% i udlandet. Der er langt større spredning på, hvor mange år den enkelte har gået i skole:

6: 2%	7: 18%
8: 13%	9: 13%
10: 20%	11: 3%
12: 21%	13: 7%
uden svar: 2%	

Denne spredning svarer stort set til, om den enkelte forlod skolen med eller uden eksamen:

uden:	25%	mellemskole: 11%
real:	25%	handelsskole: 2%
student:	30%	præliminær: 2%
uden svar:	5%	

Dette billede svarer ikke til datidens uddannelsesprofil. Således kom kun 3% af en ungdomsårgang i gymnasiet i 1938. Vi skal senere vende tilbage til uddannelsen, da mange fuldførte eller ændrede uddannelse efter krigen. 56% kom i lære, og havde følgende alder (år):

14: 10%	15: 13%
16: 15%	17: 13%
18: 3%	19: 2%
Uden svar: 43%	

Ser vi nu på hvilke fag de lærte, så udviser svarene en påfaldende skæv fordeling:

Smed/maskinarbejder:	30%
Bygningsarbejder:	8%
Kontor/handel:	17%
Øvrige	5%
Uden svar:	40%

Det ser ud til, at BOPAs medlemmer faldt i to store grupper: arbejderne og studenterne. Og blandt arbejderne udgør metalarbejderne halvdelen. Denne deling svarer til den åbning af de oprindeligt kommunistiske grupper (KOPA), som fandt sted fra januar 1943⁵. Her optoges 4 gymnasiaster fra Østre Borgerdyd i én af de kommunistiske arbejdergrupper. Ud fra det tal, som denne undersøgelse har frembragt, kunne man drage den konklusion, at der har været tale om *kæderekruttering*, dvs. at folk har rekrutteret i deres egne grupper. Det har givet den skæve rekruttering.

Et fællestræk ser der ud til at have været deri, at 87% dyrkede sport. Flere dyrkede flere forskellige sportsgrene. De mest populære var:

Fodbold:	37%	Atletik:	20%
Svømning:	11%	Roning:	11%
Håndbold:	8%	Tennis:	8%
Gymnastik:	7%	Badminton:	7%

Ikke helt så mange, men dog 57% har været spejdere. De fordeler sig ret ligeligt på korps, idet 15% har været med i FDF, 15% i KFUM, 15% i Det Danske Spejderkorps, mens 10% var med i det socialdemokratiske DUI; resten har ikke oplyst korpsnavn.

3. Organisering og politik

Organisationsgraden i forhold til fagbevægelsen ser ud til at have været lidt højere blandt BOPA-medlemmerne end blandt deres forældre. 48% af medlemmerne svarer, at de var medlem af en fagforening, mens kun 38% svarer, at mindst én af deres forældre var organiseret.

Til gengæld forholder det sig omvendt når det drejer sig om den organiserede politik. 26% af medlemmerne var politisk organiserede, og de fordelte sig således på partier:

DKU/DKP:	15%	DsU/ Socialdemokratiet:	5%
Dansk Samling:	3%	Konservative:	3%

38% svarer, at deres forældre var politisk organiserede. Og her fordelte partierne sig således:

Socialdemokratiet:	27%	Konservative:	5%
DKP:	3%	Dansk Samling:	2%
Radikale:	2%		

Størstedelen var altså ikke politisk organiseret. I forlængelse heraf har vi spurgt, hvilken avis, man holdt i hjemmet. Det viser sig, at 90% holdt mindst én avis, og en del mere end én:

Politiken:	33%	Social-Demokraten:	23%
Berlingske:	18%	Arbejderbladet:	8%
Andre:	28%		

Andre aviser dækker dels andre borgerlige aviser i København og dels lokale borgerlige. I tallet for Social-Demokraten er medregnet lokale socialdemokratiske aviser.

En sidste dimension i spørgsmålet om hjemmenes holdning har vi søgt at indkredse gennem spørgsmålet, om man selv eller ens familie havde hjulpet flygtninge fra Nazityskland. Hertil svarer 30%, at de har hjulpet, 68% at de ikke har hjulpet, og 2% har ikke svaret.

4. Flytte hjemmefra

Der er en meget stor spredning, når det gælder tidspunktet, da man flyttede hjemmefra. Det er formentlig en afspejling af bolignøden. Fordelt på alder (år) ser det således ud:

før 18:	8%	18:	18%
19:	10%	20:	13%
21:	13%	22:	7%
23:	7%	efter 23:	18%

Det betyder, at en ikke ubetydelig del har boet hjemme også i deres aktive periode.

Kun 10% blev gift før 1943, og kun 3% nåede at få børn før 1943.

En vis interesse knytter sig til de militære erfaringer før den illegale periode. Her viser det sig, at 20% havde været inde som soldat før 1943. 1/3 havde været inde under 1 år, 1/3 mellem 1 og 2 år og 1/3 mere end 2 år. 7% havde været befalingsmænd med grader som korporal, math eller reservelæge. Kun én person blandt svarerne har været spaniensfrivillig, og ingen har været finlandsfrivillig.

Vi har spurgt, hvor medlemmerne tilbragte julen 1942, 1943 og 1944 ud fra den betragtning, at dét sikkert var noget man kunne huske. Og selvom mange sikkert har tilbragt julen hjemme, også hvis de var under jorden, afspejler svarene en klar tendens. Hvor 73% fejrede julen 1942 hjemme hos forældrene, var det 60% i 1943 og 42% i 1944. Samme tendens ses i følgende tal:

	1942	1943	1944
fængsel	3%	3%	7%
KZ			2%
logi		8%	15%
udland			3%

5. Modstand

Vi har spurgt: »Hvornår så du det første illegale blad?« og »Hvornår hørte du om den første sabotage?«. Der er ret stor usikkerhed i svarene. Men i begge tilfælde ligger hovedvægten på 1942-1943.

Rekrutteringen til modstandsbevægelsen er fordelt hen over krigen. Tidspunktet for den første kontakt til modstandsbevægelsen fordeler sig således:

1940: 2%	1941: 11%
1942: 21%	1943: 45%
1944: 11%	ved ikke/uden svar: 8%

Denne første kontakt fandt for 68% vedkommende sted i hovedstaden, 5% på Sjælland og 5% i Jylland. 21% svarer, at de har været med til at hjælpe jøder til Sverige, og hele 48% har demonstreret mod Frikorps Danmark.

42% svarer ja til, at de har arbejdet i andre modstandsorganisationer. Svarene fordeler sig på en lang række grupper. 7% har arbejdet i Holger Danske, 5% har lavet illegale blade, mens de resterende har været i andre modstandsgrupper (Korps Ågesen, Kompagni Robert, Ampa o.lign.), militærgrupper, politigrupper, våbenmodtagelse og sundtransport.

6. BOPA

Rekrutteringen til BOPA ligger i sit mønster lidt forskudt fra det ovenfor nævnte. Tidspunktet for den første kontakt til BOPA fordeler sig således:

1941: 2%	1942: 13%
1943: 35%	1944: 35%
1945: 8%	ved ikke/uden svar: 7%

Kontakten til BOPA kom i langt de fleste tilfælde (50%) fra andre BOPA-medlemmer. 10% anfører DKP som kontakt, mens 18% anfører andre typer af kontakter.

Tidspunktet for første aktion fordeler sig således:

1941: 2%	1942: 7%
1943: 27%	1944: 33%
ved ikke/uden svar: 32%	

Det er et mønster, som betyder, at nyrekrutterede folk hurtigt kom med på aktion.

Tidspunktet for sidste aktion fordeler sig således:

1942: 2%	1943: 3%
1944: 15%	1945: 47%
ved ikke/uden svar: 33%	

Forholdet til hjemmet var meget forskelligt, viser svarene på spørgsmålet, om forældrene vidste, at deres søn var sabotør, og om de syntes om det:

	Far vidste	syntes om	Mor vidste	syntes om
ja	50%	33%	67%	28%
nej	38%	17%	25%	35%
ved ikke	3%	15%	2%	13%
uden svar	8%	35%	7%	23%

Skemaet viser, at det var oftere mødre, der vidste, at sønnen var sabotør end fædre (67% mod 50%). Til gengæld var fædre ikke så bekymrede som mødre (33% mod 28% var positive, mens 17% mod hele 35% brød sig ikke om det).

Næsten alle fik et dæknavn, og kun 3% opgiver ikke at have haft noget dæknavn (8% uden svar). Den mest almindelige form var, at dæknavnet var et fornavn. Hele 57% havde et sådant dæknavn. 17% havde både fornavn og efternavn som dæknavn, mens 5% kun havde et efternavn. Restgruppen består af dæknavne som kombinerede et fornavn med en udvidelse (ex.: Lille Sven), som var kælenavne, erhverv eller en forkortelse (ex.: HH).

Den almindelige gruppestørrelse ser ud til at have været 5-7 personer. Svarene fordeler sig således:

op til 5: 10%	5-7: 53%
over 7: 7%	ved ikke/uden svar 30%

Til gengæld er der meget stor usikkerhed med hensyn til størrelsen af hele BOPA. Vi har spurgt om, hvor stor organisationen var i 1943, 1944 og 1945. Svarene fordeler sig således:

	1943	1944	1945
20-50	25%	10%	3%
51-100	5%	23%	11%
101-150		5%	17%
151-200		2%	10%
<201			7%
ved ikke	47%	42%	35%
uden svar	23%	18%	17%

Der hersker stor enighed om, at det var muligt frit at forlade BOPA under krigen: 70% svarer ja, 3% nej, 23% ved ikke, og 3% er uden svar på dette spørgsmål.

Tilsvarende enighed er der om, hvorvidt BOPA under krigen var politisk. 15% svarer ja til spørgsmålet, mens 70% svarer nej, 10% ved ikke og 5% svarer ikke. På spørgsmålet om hvilket parti BOPA i givet fald var tilknyttet svarer 21% alligevel DKP (78% svarer ingenting/ved ikke).

Spørgsmålet er jo interessant, fordi BOPA normalt regnes for at være en kommunistisk modstandsgruppe. Men de svar, denne undersøgelse giver, peger på, at kun en lille del af de rekrutterede var medlemmer af DKP (15%), og en endnu mindre del blev rekrutteret af DKP (10%). 15-20% mener, at organisationen var knyttet til DKP. På spørgsmålet om der var politisk skoling i BOPA, svarer 7% ja, 87% nej, mens 7% ved ikke/er uden svar.

Spørgsmålet om, hvorlænge den enkelte var aktiv, har vi søgt at indkredse ved at skelne mellem »at gå under jorden« og »blive 100% illegal«. Denne skelnen gav mening, for der er klare forskelle på svarene. På spørgsmålet »Måtte du gå under jorden?« svarede 82% ja, 15% nej og 3% svarede ikke. Det tidsrum, den underjordiske tilværelse varede, strækker sig fra 1 til 36 måneder. Samlet i nogle grupper er fordelingen således:

1-6 måneder:	37%	7-12 måneder:	21%
12-18 måneder:	10%	over 19 måneder:	11%

På spørgsmålet »Blev du 100% illegal?« svarer 63% ja, 27 % nej, og 10% ved ikke/er uden svar.

7. Aktioner m.m.

Vi har spurgt, hvor mange sabotageaktioner og forsøg på sabotage hver enkelt har deltaget i. Svarene fordeler sig således:

0:	8%	2-5:	13%
5-10:	27%	10-20:	15%
20-50:	11%	>50:	8%

Det ser ud som om, der er en sammenhæng mellem lang illegalitet og højt aktionstal. I hvert fald er der 21% som var mere end 1 år under jorden og 20%, der opgiver mere end 20 aktioner.

42% mener, at opgaverne kom fra ledelsen, mens 17% mener, at opgaverne kom fra gruppen selv, idet dog flere har angivet begge dele. 32% angiver, at de ikke ved, hvorfra opgaverne kom. 43% mener, at Frihedsrådet styrede sabotagen, 10% at de ikke styrede den, mens 35% siger ved ikke, og 11% er uden svar. I tilknytning til disse spørgsmål svarer kun 13%, at Frihedsrådets politiske sammensætning blev diskuteret under krigen, mens 67% svarer nej hertil, og 20% svarer ved ikke/svarer ikke.

55% mener, at sabotagen nogen gange blev stoppet oppefra, 5% svarer nej til stop, mens hele 40% ikke ved/ikke svarer på spørgsmålet. En lille gruppe har også givet bud på, hvornår der var stop. Svarene fordeler sig således, idet flere svar er mulige:

1943:	5% (jun og okt)
1944:	25% (jan, apr, jun, sep, okt)
1945:	8%
ved ikke/uden svar: 68%	

18% angiver, at de fik en begrundelse for stoppene, til gengæld er der ingen enighed om, hvad begrundelsen gik ud på.

Der blev lavet andre typer aktioner end sabotager. 73% opgiver således at have lavet aktioner for at skaffe våben, mens 18% opgiver ikke at have lavet våbenaktioner. Antallet af våbenaktioner fordeler sig således:

1-5: 55%	>5: 8%
ved ikke/uden svar 37%	

Hertil knytter sig naturligt spørgsmålet om afvæbninger. 35% har således været med til at afvæbne tyskere, mens 58% svarer, at de ikke har afvæbnet tyskere. Antallet fordeler sig således:

1-5: 18%	<5: 10%
ved ikke/uden svar: 71%	

Videre svarer 57%, at de har afvæbnet sabotagevagter, mens 33% svarer, at de ikke har afvæbnet sabotagevagter. Antallet fordeler sig således:

1-5: 20%	<5: 21%
ved ikke/uden svar: 58%	

En lille gruppe på 10% har været med til at afvæbne modstandsfolk, mens 85% svarer, at det har de ikke været med til. 7% svarer, at de enkelte gange har været maskeret under afvæbningerne, mens 68% svarer, at de aldrig var maskerede.

Vi har spurgt, om der var andre typer aktioner end sabotager og våbenaktioner. 62% svarer ja til, at de har deltaget i andre typer aktioner. Kun enkelte af disse 62% uddyber, hvilken slags de tænker på. 15% angiver imidlertid stikkerdrab, ellers fordeler svarene sig spredt på følgende aktionstyper: skaffe biler, husundersøgelse, våbentransport, tyveri af sprængstof, tyveri af benzin, tyveri af olie, tyveri af cykler, tyveri af legitimationskort, kurervirksomhed, befrielse.

20% svarer, at de har lavet aktioner uden tilladelse fra ledelsen, mens 68% svarer nej, og 11% ved ikke/uden svar. De typer, som angives at være udført uden tilladelse er: afvæbning af tyskere, sabotage og våbentyveri.

Ligeledes 20% svarer, at de har kendskab til røverier el. lign., mens 73% svarer, at de intet kendskab har, og 7% er uden svar på spørgsmålet. Eksemplerne, som gives, er ikke mange og angives f.eks. som »småting«.

Efter aktionerne blev der skrevet rapporter. 30% angiver at have skrevet sådanne aktionsrapporter, mens 63% angiver ikke at have haft med det at gøre. Rapportskriveriet ser ud til at være meget skævt fordelt på antal:

1-5: 11%	5-10: 3%
<10: 8%	ved ikke: 7%
uden svar: 70%	

Ikke mange kunne på forhånd køre bil, og det var nødvendigt for mange at lære denne kunst. 38% opgiver, at de lærte at køre bil under krigen. De fleste lærte det i 1944.

Hele 78% opgiver, at de har været i ildkamp, mens 18% opgiver, at de ikke har prøvet det. Antallet af ildkampe fordeler sig således:

1-5: 60%	<5: 8%
ved ikke/uden svar: 32%	

45% har set gruppemedlemmer blive skudt, mens 48% opgiver, at de ikke har set det. Det var for nogen et hårdt liv, som bl.a. gav sig udslag i søvnløshed. 23% opgiver, at de led af søvnløshed under krigen, mens 70% ikke havde den type problemer.

8. Våben, sprængstoffer og logier

Våbentræning ser ud til at have fundet sted i en vis udstrækning. Faktisk opgiver 68%, at de har modtaget våbentræning, mens 25% opgiver ikke at have modtaget nogen træning. Det drejer sig især om pistol (48%) og maskinpistol (35%), de to mest brugte våbentyper. Men også riffel, bazooka, maskingevær, håndgranat og sprængstof nævnes.

En særlig interesse knytter sig til mængden af våben og sprængstof. Vi har spurgt hver enkelt, om han fik en »personlig pistol«. Hertil har 75% svaret ja, mens 23% har svaret nej. Hvad angår typerne er der en meget karakteristisk spredning på mindst 14 forskellige. Walter 7,65 står for 11% og Parabellum ligeledes for 11%, herefter kommer P38, FN og tromlerevolvere med 8% hver. De resterende står for forskellige typer. Tidspunktet, den enkelte fik sin personlige pistol, fordeler sig således:

1942: 3%	1943: 18%
1944: 33%	1945: 10%
ved ikke/uden svar: 35%	

På spørgsmålet om gruppen manglede våben svarer 57% ja, mens 27% svarer nej, og 17% svarer ved ikke/er uden svar. Den våbentype, som hyppigst angives som en mangelvare er maskinpistoler (21%), men også lette håndvåben, US-karabiner og tungere udstyr angives som mangler. 23% angiver at have manglet alle typer af våben. Der synes at være stor enighed om, at US-karabiner kom til ret sent i forløbet. 21% angiver at have set

Svært britisk Bombe-Angreb paa Berlin

Stor Skade i talrige af Byens Arbejderkvarterer og Tab blandt Civilbefolkningen

En Række neutrale Landes - bl. a. Danmarks - Legationsbygninger helt eller delvis ødelagt

BRITISKE Bombemaskiner angreb i Aftentimerne den 22. November Berlin fra fuldstændig overskyet Himmel uden Målløshed for at se ned til Jorden.

Der er ingen tvivl om, at den britiske Bombeflyvning i Aften har været en af de mest succesfulde i den britiske Bombeflyvning i Aften.

De fleste af de ødelagte bygninger er i de mest ugunstige dele af Byen.

Den danske Grandt i Berlin, Alviner Møller.

Den danske Legationsbygning beskadiget af Bomber

HELENDORF, Tirsdag (23). Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

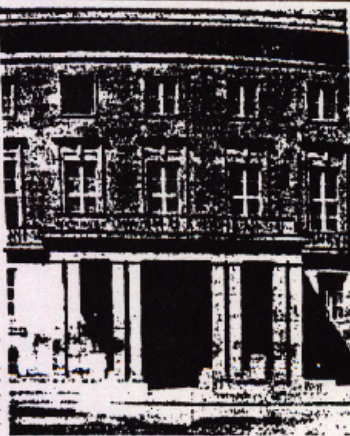
Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Legationsbygning i Berlin er blevet beskadiget af en bombeangreb i Aften.

Den danske Grandt i Berlin.

Nørrebro to Timer uden Lys og Sporvogne, Transformator sprængt i Luften

Stort Antal Sabotører overmandede Politposterne og lagde Bomber i Transformatorstationen paa Lygten

Politbetjent, som vilde løbe Kammeraterne til Undsætning, skudt ned af Sabotørerne

I Gaar Eftermiddags KL. 15.15 blev der foretaget et attentat mod Belysningsanlægets store Transformatorstation paa Lygten, hvorefter en meget stor Del af Nørrebro og en Del af det vestlige København over til Damsboesvej forsvandt under elektrisk Strøm. Sporvejstrafikken paa Li Ruter blev standset i Linjerne 2, 5, 7, 8, 9, 10, 13, 16, 18 og 20.

En meget stor Del af Nørrebro og en Del af det vestlige København over til Damsboesvej forsvandt under elektrisk Strøm.

En meget stor Del af Nørrebro og en Del af det vestlige København over til Damsboesvej forsvandt under elektrisk Strøm.

En meget stor Del af Nørrebro og en Del af det vestlige København over til Damsboesvej forsvandt under elektrisk Strøm.

En meget stor Del af Nørrebro og en Del af det vestlige København over til Damsboesvej forsvandt under elektrisk Strøm.

En meget stor Del af Nørrebro og en Del af det vestlige København over til Damsboesvej forsvandt under elektrisk Strøm.

En meget stor Del af Nørrebro og en Del af det vestlige København over til Damsboesvej forsvandt under elektrisk Strøm.

En meget stor Del af Nørrebro og en Del af det vestlige København over til Damsboesvej forsvandt under elektrisk Strøm.

En meget stor Del af Nørrebro og en Del af det vestlige København over til Damsboesvej forsvandt under elektrisk Strøm.

En meget stor Del af Nørrebro og en Del af det vestlige København over til Damsboesvej forsvandt under elektrisk Strøm.

En meget stor Del af Nørrebro og en Del af det vestlige København over til Damsboesvej forsvandt under elektrisk Strøm.

En meget stor Del af Nørrebro og en Del af det vestlige København over til Damsboesvej forsvandt under elektrisk Strøm.

Forlænget Prislo uden Ændringer

Lovanordning om Lovens Gyldighedsperiode uændret til 30. November 1944

SOM tidligere omtalt udløber den gældende Lov om Gyldighedsperiode den 30. November 1944. I Gaar har Handelsministeriet udgivet en Lov om Gyldighedsperiode, hvorefter Lovens Gyldighedsperiode længes et Aar til 30. November 1944 uden Ændring i de gældende Bestemmelser.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Den nye Lov om Gyldighedsperiode udløber den 30. November 1944.

Nyt Beskyttelsesrum reddede Legationen

Mere end 100 Mennesker i den svenske Legations Beskyttelsesrum

Den svenske Legations Beskyttelsesrum reddede Legationen.

Den svenske Legations Beskyttelsesrum reddede Legationen.

Den svenske Legations Beskyttelsesrum reddede Legationen.

Den svenske Legations Beskyttelsesrum reddede Legationen.

Den svenske Legations Beskyttelsesrum reddede Legationen.

Den svenske Legations Beskyttelsesrum reddede Legationen.

Den svenske Legations Beskyttelsesrum reddede Legationen.

Den svenske Legations Beskyttelsesrum reddede Legationen.

Den svenske Legations Beskyttelsesrum reddede Legationen.

Et Hold-up for Attentat

Transformatorstationen paa Lygten blev taget i besiddelse af Sabotører.

Transformatorstationen paa Lygten blev taget i besiddelse af Sabotører.

Transformatorstationen paa Lygten blev taget i besiddelse af Sabotører.

Transformatorstationen paa Lygten blev taget i besiddelse af Sabotører.

Transformatorstationen paa Lygten blev taget i besiddelse af Sabotører.

Transformatorstationen paa Lygten blev taget i besiddelse af Sabotører.

Transformatorstationen paa Lygten blev taget i besiddelse af Sabotører.

Transformatorstationen paa Lygten blev taget i besiddelse af Sabotører.

Rationeringskortene for Januar

Uddeles inden 15. December

Uddeles inden 15. December.

Uddeles inden 15. December.

Uddeles inden 15. December.

Uddeles inden 15. December.

Uddeles inden 15. December.

Uddeles inden 15. December.

Uddeles inden 15. December.

Uddeles inden 15. December.

Uddeles inden 15. December.

Uddeles inden 15. December.

Uddeles inden 15. December.

Uddeles inden 15. December.

Uddeles inden 15. December.

En af de danske Grandt i Berlin.

Social-Demokraten i Dag

- LENDIGE ARTIKEL: Behovet for en ny regering Side 1
- Arbejdet bliver det nye Side 2
- Arbejdet bliver det nye Side 3
- Talrige byer vil blive ødelagt Side 4
- Arbejdet bliver det nye Side 5
- Arbejdet bliver det nye Side 6
- Arbejdet bliver det nye Side 7
- Arbejdet bliver det nye Side 8
- Arbejdet bliver det nye Side 9
- Arbejdet bliver det nye Side 10
- Arbejdet bliver det nye Side 11
- Arbejdet bliver det nye Side 12
- Arbejdet bliver det nye Side 13
- Arbejdet bliver det nye Side 14
- Arbejdet bliver det nye Side 15
- Arbejdet bliver det nye Side 16
- Arbejdet bliver det nye Side 17
- Arbejdet bliver det nye Side 18
- Arbejdet bliver det nye Side 19
- Arbejdet bliver det nye Side 20

Haarde Kamp ved Brohovedet Nikolop og den store Dnjepr-Bue

Alle russiske Gennembrudsforsøg afslægtet nogle Indbrud fjernet eller afstængt

Alle russiske Gennembrudsforsøg afslægtet nogle Indbrud fjernet eller afstængt.

Alle russiske Gennembrudsforsøg afslægtet nogle Indbrud fjernet eller afstængt.

Alle russiske Gennembrudsforsøg afslægtet nogle Indbrud fjernet eller afstængt.

Alle russiske Gennembrudsforsøg afslægtet nogle Indbrud fjernet eller afstængt.

Alle russiske Gennembrudsforsøg afslægtet nogle Indbrud fjernet eller afstængt.

Alle russiske Gennembrudsforsøg afslægtet nogle Indbrud fjernet eller afstængt.

Alle russiske Gennembrudsforsøg afslægtet nogle Indbrud fjernet eller afstængt.

Alle russiske Gennembrudsforsøg afslægtet nogle Indbrud fjernet eller afstængt.

Alle russiske Gennembrudsforsøg afslægtet nogle Indbrud fjernet eller afstængt.

dem i 1944 (en del angiver årets sidste måneder), mens 58% angiver at have set dem første gang i 1945. På det noget ledende spørgsmål »Burde Modstandsbevægelsen have fået våben fra hæren og flåden 29. august 1943?« svarer 82% ikke overraskende ja, ingen svarer nej, mens 18% svarer ved ikke/svarer ikke.

Der har været anvendt mange typer sprængstof til sabotager. Men Trotyl ser ud til at være det mest anvendte. I hvert fald opgiver 48% at have brugt det. 33% opgiver »plastisk«, 21% PE2, 17% Donarit, men også Aerolit, PE808, PE202, Dynamit, Astalit opgives, de fleste i kombination med ét eller flere.

Våbenmanglen ser ud til at have været mere påtrængende end sprængstofmanglen. I hvert fald svarer 30% ja til, at gruppen led af sprængstofmangel, mens 27% svarer at gruppen ikke havde mangel på stof. Når 23% svarer ved ikke og 20% slet ikke svarer, kan det måske og tages som et spørgsmål, der er sværere at besvare for den enkelte end spørgsmålet om manglen på våben, som følte påtrængende på hver aktion. En lille gruppe på 7% svarer således, at der var stor mangel på sprængstof.

Der kunne være andre mangler end våben og sprængstof. I hvert fald svarer 27% ja til, at gruppen manglede andet udstyr, mens 21% svarer nej, 21% svarer ved ikke, og 30% ikke svarer.

Blandt mangler nævnes: alt, cykler, penge, radio, tøj, mad, patroner, tændsatser, lunte.

53% svarer ja til at gruppen havde depoter, 21% ved ikke, og 23% svarer slet ikke. 13% svarer, at gruppen havde ét depot, 25% at gruppen havde mere end ét depot, 13% ved ikke, og 48% svarer ikke.

En anden mangelvare var logier. Nogle havde få og ret sikre logier, mens andre måtte skifte mange gange. Antallet af logier fordeler sig således:

En af BOPA's mest omtalte aktioner var sprængningen af transformatorstationen ved Lygten i København den 23.11.1943. Det var en stort anlagt aktion, der ifølge en intern BOPA-rapport dels bestod af en sprænggruppe og dels en sikringsgruppe – sidstnævnte på ikke mindre end 12 mand. Man trængte ind med 25 kg sprængstof. Ved sprængningen skete der ifølge »Berlingske Tidende« skader for 1 million kroner. Lyset forsvandt, og trafikken lammedes i store dele af København, da også strømmen til sporvejsdriften forsvandt. Under aktionen kom det til ildkamp mellem en betjent og sabotørerne. Illustrationen gengiver forsiden af »Socialdemokraten« den 24.11.1943. (ABA)

1-5: 53%	5: 25%
ved ikke/uden svar: 21%	

Enkelte angiver at have haft 30, 40 eller utallige logier. På spørgsmålet om, hvem der skaffede logiet, lyder svarene:

selv:	30%	BOPA:	27%
ven:	18%	familje:	10%
forsk.:	8%	DKP:	5%

hvor hver enkelt kan have angivet flere muligheder. Vi har spurgt om logiværternes erhverv, men der ser ikke ud til at være noget mønster i svarene; de dækker stort set alle erhverv. Ud fra den betragtning, at mange logiværter var kvinder, har vi spurgt om, nogen fik kærester blandt dem. Hertil har 13% svaret ja, og 71% nej, mens 15% har undladt at svare. Kun 3% svarede, at det var deres første seksuelle erfaringer.

Våben, sprængstof og logi gjorde det ikke alene. Der skulle også skaffes penge til at leve af. 43% svarer, at de fik penge fra BOPA, 42% at de ikke fik, 15% ved ikke/svarer ikke. Tidspunktet for starten på »apanagen« fordeles sig således:

1943: 8%	1944: 20%
1945: 11%	

En enkelt svarer »alt for sjældent«, hvilket antyder, at pengene ikke altid kom ubesværet. Størrelsen af beløbene har enten været meget forskellige eller huskes meget forskellige. Fordelingen af beløbenes størrelse varierer fra 30 kr./md. til 250 kr./md. De fleste anfører beløb under 150 kr./md. En enkelt svarer »alt for få«.

9. Såret, Sverige, fængsel

Livet som sabotør var farligt. Omgangen med våben og sprængstof, politi, tyskere og sabotagevagter kunne føre til død, beskadigelse og fængsel.

33% af dem, der er med i denne undersøgelse, er således blevet såret, mens 58% svarer, de ikke blev såret, og 8% svarer ikke. Tidspunktet for

Bekendtgørelse om Belønning for Angivelse af Sabotører

En af modstandsbevægelsens største farer var muligheden for at blive stukket, d.v.s. angivet til tyskerne. Tyskerne lokkede med store belønninger, medens modstandsbevægelsen fra 1943 som afskrækningsmiddel og modtræk foretog stikkerlikvideringer. Fra

»Broen« den 19.9.1943 gengives her den tyske bekendtgørelse om belønning for angivelse af sabotører, der kunne give så meget som 20.000

kr. i udbytte til stikkeren. Ca. 350 stikkere likvideredes under krigen af modstandsbevægelsen. (Foto: Preben From)

Den Øverstbefalende for de tyske Tropper i Danmark bekendtgør følgende:

I den sidste Tid har uansvarlige, oftest udenlandske Elementer fortaget eller forsøgt af foretage Sporsprængninger og andre Sabotagehandlinger paa de nordjydske Jernbanelinier. Der er derved opstaaet Vanskeligheder og Farer ikke alene for militære Transporter, men ogsaa for den civile Jernbanetrafik. For Fremtiden vil Forstyrrelser af denne Art blive modvirket med alle Midler.

Før der gribes til Midler, som i deres Følger beklageligvis ogsaa vil træffe de velsindede, ordenselskende Dele af den danske Befolkning, fremkommer der Opfordring til dem om virksomt at yde Medvirkning til Forhindring af Jernbanesabotage. Fornøden er ikke alene Anmeldelse om paalideligt Kendskab til Foreh-

vende om at begaa en Jernbanefordrydelse, hvortil enhver er forpligtet under strengt Strafansvar, men ogsaa Anmeldelse af alle mistænkelige Personer og paafaldende Omstændigheder, der kan føre til Opdagelse og Forhindring af Sabotage.

Til den, der giver de tyske Myndigheder hensigtssvarende Meddelelse af en saadan Art og derved bidrager til Forhindring af en planlagt Sabotage eller muliggør Paagribelse af Gerningsmændene eller Beslaglæggelse af Sprængstoflagre, ydes der en

høj Belønning.

Denne Belønning fastsættes i hvert enkelt Tilfælde af Sabotage til en Beløb af indtil

20.000 Kroner

Der tilsikres fortrolig Behandling af Anmeldelsen.

aktionen, hvor det skete, fordeler sig således, idet nogle er blevet såret flere gange:

1943:	3%	1944:	15%
1945:	18%	uden svar:	67%

Det synes klart at vise, at de fire måneder i 1945 var langt de farligste målt i risikoen for at blive såret. 13% svarer, at de har mén af skudulykken.

En anden ulykke, der kunne ramme en sabotør, var, at forbindelsen til BOPA forsvandt. Man var pludselig afskåret fra den sædvanlige kontakt til sin gruppe. 17% svarer, at det har de oplevet på et eller andet tidspunkt.

Af forskellige grunde kunne det også hænde, at sabotører måtte flygte til Sverige. 18% svarer, at de måtte flygte over sundet, 73% svarer, at de ikke var i Sverige, og 10% har ikke svaret. De flygtede fordeler sig nogenlunde jævnt på 1943, 1944 og 1945, hvilket igen understreger, at 1945 var en

farlig periode. 5% har oplevet at blive fængslet i Sverige. 15% – eller næsten alle de flygtede – meldte sig til Den Danske Brigade. De var med i brigaden fra 5 uger til 10 måneder.

En særlig trussel mod sabotørerne udgjordes af stikkerne. De skulle helst så tæt på modstandsarbejdet som muligt for at kunne informere tyskerne eller politiet. Det er derfor ikke underligt, at hele 28% svarer ja til, at de har kendt en eller flere stikkere. 47% svarer nej til spørgsmålet, og 25% svarer ved ikke/svarer ikke.

At dømme ud fra denne undersøgelse var chancen for at blive arresteret af danskerne eller tyskerne stort set den samme. 23% har været arresteret af dansk politi, 70% har ikke, 7% har ikke svaret. Tidspunktet for disse arrestationer, hvor den enkelte godt kan have været arresteret flere gange, fordeler sig således:

1942:	7%	1943:	10%
1944:	8%	uden svar:	78%

21% har været arresteret af tysk politi, 68% har ikke, og 10% har ikke svaret. Arrestationstidspunktet fordeler sig således:

1944:	3%	1945:	8%
uden svar: 78%			

På spørgsmålet om antallet af forhør svarer 15% at de blev forhørt 1-5 gange, mens 7% blev forhørt mere end 5 gange. En enkelt nævner 30 gange, andre blot »mange«. 17% svarer, at de er blevet slået, mens 15% svarer, at de ikke blev slået, og 68% har ikke svaret. 7% har været udsat for fingeret henrettelse, ligesom 7% svarer, at de blev udsat for tortur.

Det mest benyttede fængsel ser ud til at være Vestre Fængsel, hvor 18% har været indsat. På andenpladsen kommer Politigårdens Fængsel, hvor 8% har været indsat. Men også Nyborg, Århus, Kastellet, Shellhuset, Vridsløse og Ingerslevgade Skole nævnes. Fængselsperiodens længde varierer fra 1 dag til 16 måneder og fordeler sig således:

op til 1 måned: 15%	1-4 måneder: 10%
over 1 år: 3%	

Billedet viser en af BOPA-grupperne i majdagene 1945. Det drejer sig om Emils gruppe her optaget i Kongens Bryghus. Af personerne kan fire identificeres. Den hjelmklædte mand længst til venstre er Viggo Rothe, kvinden til venstre er den kendte modstandsmand KK's søster og den hjelmklædte mand til højre for hende gruppelederen Emil. Til højre for ham står så tandlæge Hostrups datter. (Frihedsmuseet)

8% angiver, at de havde kontakt ud af fængslet, mens 17% opgiver, de ikke havde kontakt. 17% kom ud af fængslet før den 4. maj 1945, mens 11% opgiver ikke at være kommet ud før befrielsen. 7% blev løsladt, mens andre 7% flygtede eller blev befriet. 13% genoptog sabotagen efter fængselsopholdet, mens 8% ikke gjorde det.

Kun 3% har siddet i Horserød (4 mdr.), og 7% har siddet i Frøslev (1 uge-4 mdr.). 5% har været i KZ-lejre i Tyskland og kom hjem igen med de hvide busser.

10. Befrielsen og derefter

Den 4. maj om aftenen opholdt undersøgelsens personer sig følgende steder:

København: 70%	Danmark i øvr.: 3%
Fængsel: 5%	Sverige: 18%
ved ikke/uden svar: 3%	

I Sverige var jo også de hjemførte fra KZ-lejre.

De enkelte gruppers kvarter den 4. maj fordeler sig således:

Kommunens oplagsplads,	
Hillerødgade:	27%
Café Sct Thomas:	18%
Kgs. Bryghus:	17%
Otto Mønsted:	3%

Iøvrigt opgives: 'Fædrelandet', Garderhusarkasernen, Spredt på Nørrebro, Stefanskirkens menighedshus.

Det ser ud til at BOPAs grupper i stor udstrækning deltog i arrestationer af stikkere. I hvert fald svarer 68%, at de deltog i disse arrestationer, mens 32% ikke deltog. Fra juni til august 1945 hjemsendtes folkene, og BOPA opløstes.

Fra befrielsen og flere år frem bølgede det politiske og retlige opgør. Vi har stillet en række spørgsmål i tilknytning hertil, som primært er holdningsspørgsmål. Vi har spurgt, om det var rigtigt, at Buhl blev statsminister:

ja:	8%	nej:	68%
ved ikke:	15%	uden svar:	8%

Burde modstandsbevægelsen, eventuelt med militær magt, have hindret at en samarbejdspolitiker blev statsminister?

ja:	20%	nej:	57%
ved ikke:	18%	uden svar:	5%

Burde Frihedsrådet have undladt at samarbejde med Buhl?

ja:	58%	nej:	20%
ved ikke:	17%	uden svar:	5%

Burde Christmas Møller have været statsminister i maj 1945?

ja:	18%	nej:	35%
ved ikke:	35%	uden svar:	11%

Burde Mogens Føg have været statsminister i maj 1945?

ja:	40%	nej:	21%
ved ikke:	30%	uden svar:	8%

Var retsopgøret retfærdigt?

ja:	10%	nej:	71%
ved ikke:	13%	uden svar:	5%

Var det rigtigt at vedtage love med tilbagevirkende kraft?

ja:	71%	nej:	13%
ved ikke:	13%	uden svar:	2%

Var det nødvendigt at skyde stikkerne under krigen?

ja:	97%	nej:	0%
ved ikke:	2%	uden svar:	2%

Var det nødvendigt at indføre dødsstraf efter besættelsen?

ja:	67%	nej:	15%
ved ikke:	11%	uden svar:	7%

Burde modstandsfolk, som i andre lande, have været tildelt ordener?

ja:	27%	nej:	53%
ved ikke:	13%	uden svar:	7%

Skulle de f.eks. have haft

	Dannebrogorden	Ridderkors
ja:	7%	10%
nej:	23%	23%
ved ikke:	10%	11%
uden svar:	60%	55%

Har samfundet behandlet modstandsfolk dårligt?

ja:	25%	nej:	47%
ved ikke:	25%	uden svar:	3%

11. Uddannelse, arbejde, liv

Efter hjemsendelsen begyndte for mange et vanskeligt nyt liv. Ét af de første problemer var, hvad man skulle leve af. Arten af indkomst fordeler sig således efter hjemsendelse:

løn ved eget fag:	35%
løn ved andet arb.:	18%
lærlingeløn:	8%
soldaterløn:	15%
understøttelse:	5%
andre former:	7%
uden svar:	11%

35% svarer at de blev indkaldt som soldat, mens 50% svarer nej hertil, og 15% svarer ikke. 10% blev optaget på Modstandsbevægelsens Befalingsmandsskole og opnåede grader fra underkvartermester til kaptajnløjtnant. 20% har været medlemmer af Hjemmeværnet, 11% i mere end 10 år. Kun 7% har været militærnægtere.

Mange fik en uddannelse efter befrielsen. Således svarer 58% ja til, at de fik en en uddannelse. Uddannelsernes art fordeler sig således:

faglært uddannelse:	10%
mellemuddannelse:	23%
højere uddannelse:	32%
uden svar:	40%

hvor flere tegner sig for mere end én uddannelse. Der er en klar tendens til, at krigen bl.a. førte til højere uddannelse hos flere, der tidligere havde været uden uddannelse eller havde haft en faglig uddannelse. Denne tendens til social mobilitet understreges endnu tydeligere, hvis man sammenligner gruppens erhverv 1950, 1960 og 1970. Der er de sædvanlige problemer i at klassificere erhvervsbetegnelser. Men henblik på netop dette materiale har jeg lavet en opdeling i forskellige grupper:

	1950	1960	1970
ufaglært	7%	7%	8%
faglært	38%	27%	18%
selvstændig	5%	10%	11%
studerende	8%		
skolelærer	7%	11%	5%
offentlig ansat	5%	5%	5%
akademikere	28%	30%	30%
ledere		10%	20%

Selvom man ser bort fra usikkerhederne i, hvad erhvervskategoriene dækker over, ser vi en tendens til at, de faglærte arbejdere får en anden uddannelse, f.eks. som skolelærere eller bliver selvstændige. Ledergruppen vokser også kraftigt. Den rekrutterer bl.a. fra skolelærerne, men også fra de faglærte arbejdere.

88% af de adspurgte var pensioneret, 8% var stadig i arbejde, og 3% svarede ikke. Pensionstidspunktet ligger fra 1963 til 1991 med overvægt 1986-1990.

95% svarer at de er eller har været gift, 5% er ugifte. 85% har fået børn, mens 15% er barnløse. Antallet af børn fordeler sig således:

1 barn: 18%	2 børn: 37%
3 børn: 18%	4 børn: 7%
5 børn: 5%	uden svar: 15%

Den store ændring i forhold til det mønster, der tegnede sig over søskendeflokkens størrelse i generationen før, er, at man får færre børn. Der er mange flere, der kun har fået et barn end i forældregenerationen, der er lidt flere, der har fået 2 børn, og der er færre, der har fået mere end 2 børn.

Vi konstaterede tidligere i undersøgelsen, at at BOPA langt fra var noget politisk éntydigt, vurderet ud fra spørgsmålet om det enkelte medlem før sin indtræden i BOPA havde været politisk organiseret. Vi har spurgt i slutningen af spørgeskemaet mere generelt: »Har du været aktiv i politiske partier?«. Hertil svarer 40% ja og 60% nej. Selvom jeg ikke har noget sammenligningsgrundlag, vil jeg tro, at det ligger betydeligt over gennemsnittet i befolkningen som helhed. Ser vi på, hvilke partier, der er tale om, idet den enkelte godt kan have været medlem af flere partier, fordeler svarene sig således:

DKP: 20%	SF: 15%
Socialdemokratiet: 7%	

Hertil kommer mellem 2 og 3% til Dansk Samling, Centrumdemokraterne, Konservative og Venstresocialisterne. Procenterne skal forstås, som overalt, på den måde, at f.eks. 15% af alle deltagere har været aktive i SF.

Vi har yderligere undersøgt de politiske holdninger idag gennem to spørgsmål, nemlig holdningen til NATO og EF. På spørgsmålet om Danmark bør være i NATO, kommer der følgende svar:

ja: 60%	nej: 25%
ved ikke/uden svar: 15%	

På spørgsmålet om Danmark bør være medlem af EF, fordeler svarene sig således:

ja: 55%	nej: 28%
ved ikke/uden svar: 17%	

Det kan tolkes på to måder. Dels kan man tolke det derhen, at den gruppe, som har været politisk aktiv på venstrefløjen, var aktiv lige efter krigen, men nu har bevæget sig over mod midten og højre i dansk politik. Men det kan også tolkes på den måde, at den gruppe, som ikke har været politisk aktiv i et parti, rummer folk, som stemmer til højre fra den »partiaktive« gruppe.

Selvom avismønstret ikke idag afspejler så klare partiinteresser som for 50 år siden, er det vel alligevel en indikation. Avismønstret ser, idet hver enkelt kan holde mere end én avis, således ud:

Politiken:	35%	Berlingske Tidende:	15%
Jyllandsposten:	10%	Ekstrabladet:	8%
Aktuelt:	7%	BT:	5%
Information:	5%		

De resterende fordeler sig på en hel række, hvoraf de 11% er borgerlige aviser, mens de 8% er mere til venstre.

70% hører tit radio (25% gør det ikke), mens 75% tit ser TV (20% gør det ikke). 67% svarer ja til, at de læser meget (25% gør det ikke), og hele 48% nævner tre titler på bøger, de har læst.

27% har været aktiv i en fagforening, mens 30% har været aktive i andre foreninger. Foreningerne spænder vidt fra mere politisk betonedede foreninger som fredsbevægelsen og OOA til grundejerforening og Den Danske Forening.

12. Livet med krigen efter krigen

De færreste uden for modstandsfolkernes egen kreds tænker på, hvilken personlig pris, der ofte måtte betales af den enkelte og familien. Her tænker jeg på de problemer, deltagelsen førte til i årene efter krigen. Derfor

har vi stillet en række spørgsmål, som i hvert fald belyser dele af problemet.

Kun en mindre del – 10% – har haft økonomiske problemer efter krigen som følge af modstandsarbejdet. Men på spørgsmålet: »Har du haft psykiske problemer på grund af din deltagelse i BOPA?« fordeler svarene sig sådan her:

ja: 47%	nej: 45%
ved ikke: 5%	uden svar: 3%

Det bemærkelsesværdige er det ret entydige svar. Ca. halvdelen af alle har haft psykiske problemer, og kun en lille gruppe har undladt at svare. Ser vi på hvilke typer problemer, der er tale om, kommer der mange forskellige svar. Den største enkeltgruppe er imidlertid søvnproblemer. 11% peger på søvnløshed, mens 15% peger på mareridt. 8% peger på dårlige nerver, 5% på dårlig hukommelse, men også depressioner og angstneuroser nævnes.

Et særligt problem, der peges på er alkohol. Vi har spurgt, om man kender nogen med alkoholproblemer på grund af krigen. Og 42% svarer ja til, at de kender nogen (48% svarer nej). Det er selvfølgelig en meget forsigtig indikation, men alligevel så overbevisende, at næsten halvdelen kender problemet.

Vi har også spurgt: »Synes din familie, du har problemer?«. Her er svarene mere delte. 23% svarer ja, 52% svarer nej, mens 18% ved ikke. De typer problemer, familien synes, der er, svarer til dem, den enkelte erkender. Bortset fra, at der er flere, der nævner alkohol som et problem, familien peger på.

37% svarer, at de har svært ved at tale om deres oplevelser, mens 53% ikke kender det problem. 55% er medlemmer af folkekirken (45% er det ikke). Men det dækker næppe over en udbredt religiøsitet, og kun 8% mener, at en religiøs livsopfattelse gjorde det lettere at klare oplevelserne under krigen, mens 73% svarer nej hertil.

En måde af bearbejde oplevelserne på, kunne være at skrive eller tale om dem. 20% har skrevet om deres oplevelser, nogen har fået det trykt, andre har skrevet uden offentliggørelse. 27% har talt i radioen, og 21% har være i TV og fortalt om deres oplevelser. 25% taler på skoler eller lignende, og 18% har indtalt deres oplevelser på bånd.

Der hersker ret stor enighed om, at Frihedsmuseet bør være arkiv og

museum for rapporter og effekter fra besættelsen. 71% svarer således »Frihedsmuseet« på spørgsmålet om, hvor disse ting bør opbevares. 11% har andre svar (Rigsarkivet, Landsarkivet, Kgl. Bibliotek og Nationalmuseet), mens 5% mener man bør kassere dem, 11% ved ikke, og 5% har ikke svaret.

55% af undersøgelsens deltagere har stadig kontakt med kammerater fra gruppen, mens 45% ingen kontakt har. *Ingen* har fortrudt, at de gik ind i BOPA. 25% mener, at BOPA kunne have lavet flere aktioner (23% mener nej), og ligeledes 25% mener, at BOPA burde have lavet flere aktioner (15% mener nej). Og 87% svarer, at de gerne ville deltage i festen den 4. maj 1993, hvor BOPA kunne siges at fylde 50 år.

Afsluttende

Der er en række overraskende træk ved resultaterne af denne undersøgelse. Mest overraskende er det formentlig, at der tilsyneladende var så få kommunister i BOPA. Det rokker imidlertid næppe ved organisationens tilknytning til DKP, idet den gennem ledelsen var knyttet til DKPs illegale ledelse. Men det udfolder betydningen af, at organisationen i begyndelsen af 1943 blev åbnet for ikke-kommunister. Selvom BOPA næppe blev en organisation af *borgerlige* partisaner, blev organisationen altså medlemsmæssigt noget andet end kommunistisk.

Hvad angår de andre typer oplysninger er der nogle, som umiddelbart svarer til dem, Ib Damgaard Petersen fandt i sin undersøgelse af de faldne. Han skriver om det, han kalder »Sabotagefunktionens gestalt« bl.a.: »Gestalten er dansker, ikke født i en bestemt egn eller by. Han er 18 år gammel og indtrådte i modstandsbevægelsen i september 1943. Han var aktiv mellem 7 og 12 måneder [...] Han var ugift, havde realeksamen og tilhørte statuslag 7. Der var intet specielt ved hans faders status. Politisk var han hverken særlig aktiv eller særlig inaktiv.« (s.96).

I denne gestalt afviger BOPA undersøgelsens resultater især med hensyn til fødested (de fleste er født i København) og med hensyn til social profil. Nu er det svært at sammenligne, fordi Damgaard Petersen ikke nævner absolutte tal, men tal som er relative til de samme kategorier i befolkningen. Dvs., når han nævner, at der intet særligt var ved faderens status, betyder det, at den svarede til befolkningens profil. BOPA-undersøgelsen adskiller sig formentlig herfra, idet hjemmets sociale profil udviser samme dobbelthed, som BOPA-medlemmernes uddannelsesprofil. Denne dobbelthed, som jeg har omtalt som metalarbejderne

overfor studenterne er i Damgaard Petersens præsentationsform en voldsom overrepræsentation af studenterne. Men en egentlig sammenligning lader sig ikke gennemføre.

Et materielt-kulturelt grundlag for BOPAs succes som organisation er efter min mening netop at finde i denne særegne sammensætning. Med kontinuiteten tilbage til de kommunistiske partisangrupper lå ikke mindst den organisatoriske tradition med små grupper, høj security, kommandosystem osv. Arbejderne kendte til tradition, rutiner og kultur på de arbejdspladser, som i høj grad var organisationens mål. Studenterne tilførte fra deres borgerlige kultur måske ikke mindst en mindre autoritær holdning til autoriteterne. De tilføjede herigennem måske et element til planlægning og gennemførelse, som gjorde vanskelige aktioner mulige. I hvert fald har kultursammenstødet spillet en vigtig rolle, men i dette tilfælde ikke som en hæmsko, men som et dynamisk element.

Noter

1. Årsskrift for Frihedsmuseets Venner 1984, Kbh. 1983.
2. Se f.eks. opslaget BOPA i *Besættelsens hvem-hvad-hvor*, Kbh. 1965, 3. rev. udg. Jørgen Hæstrup o.a. (red.): *Besættelsen 1940-45*, Kbh. 1979; for de faldne se *BOPA mindebogen*, Kbh. 1950.
3. Ib Damgaard Petersen: *Mod-eliten. Træk af den danske modstandsbevægelse opståen og udvikling 1940-45*, Københavns Universitets Institut for Samfundsfag, Kbh. 1978.
4. Ib Damgaard Petersen (red.): *Faldne i Danmarks Frihedskamp 1940-45*, Kbh. 1970.
5. Se beskrivelsen af den første åbning hos Jørgen Jespersen: *Afdeling KK*, Kbh. 1993, s.11.